

HUCKLEBERRY FINN VE AMERİKAN GERÇEKÇİLİĞİ

Necla AYTÜR

Amerika'nın New England bölgesinde 1620'den başlayarak kurulan İngiliz kolonilerinde yönetim toplumun en okumuş ve varlıklı kişileri olan din adamlarının elindeydi. Edebiyat da önce bu seçkinler çevresinde doğmuş, yüz yıla yakın bir süre dinsel niteliğini korumuştur. İngiliz yazın geleneklerine bağlı kalan ve incelenmiş bir beğeniye yansıtan bu edebiyat on sekizinci yüzyılda dinsel konuları bir yana bırakarak tarih, felsefe, günce, siyaset, gezi gibi konu ve türlere yönelmiştir. İngiliz edebiyatının öykünmesi bu yüzyılda da sürdürülmüş, aydın edebiyatının kendine özgü bir kişilik kazanması ancak on dokuzuncu yüzyılda romantik edebiyatın getirdiği ulusçuluk fikirlerinin yayılması ile olmuştur. Romantik edebiyat denen bireyci, içe dönük ve devrimci akım on dokuzuncu yüzyılın başında Avrupa'dan Amerika'ya geldiğinde daha çok bu New England'lı aydın yazarlarca benimsenmiştir. Aynı yüzyılın sonlarında yine Avrupa'dan gelen gerçekçi edebiyat ise romantik edebiyatın biçim ve özüne karşı tam bir devrim niteliğini taşıdığından aydın yazarlarca yadırganmış, gelişmesi için gereken ortamı başlangıçta ancak halk yazını geleneğini sürdüren yazarlar arasında bulabilmiştir.

Amerika'da halk yazını geleneğinin kökü New England'dan sonra orta-batı, güney ve batı bölgelerinde yerleşmeğe başlayan öncülerin hikâyelerine kadar gider. Öncüler, doğayla ve yerlilerle savaşa savaşa kuzey Amerika kıtasında ilerlerken başlarından geçen olayları ve yaşadıkları çevreyi canlandıran gülünçlü hikâyeler anlatmışlar, bunlardan önceleri sözlü bir edebiyat doğmuş, daha sonraları çeşitli bölgelerde yetişen yazarlar bu söz edebiyatına dayanan yazılı bir edebiyatın oluşmasına yol açmışlardır. Başka bir ulusun yazınlarından değil de belirli bir yörenin yaşantısından esinlenen bölgesel halk edebiyatı taklitçilikten uzak kalmış, yine aynı nedenle romantik akımın etkisi altında bazı değişikliklere uğramakla birlikte gerçekçi niteliğini koruyabilmiştir. 1880'lerde güçlenmeğe başlayan gerçekçilik akımı ise bölgesel halk yazını geleneğinin hazırladığı bir okuyucu kütlesi bulmuştur. Bölgesel halk edebiyatından gerçekçiliğe geçiş bir devrim niteliğinde olmaktan çok öz ve biçimde meydana gelen vurgu farkları ile ortaya çıkan bir değişiklik niteliğindedir. Örneğin, romantik kavramlara saldırmak ve romantik tutumla eğlenmek, gerçekçi yazarlarca benimsenmeden önce, bölgesel halk yazarları arasında yaygın bir uygulama idi. Edward Eggleston, Bret Harte¹, Albion Tourgée, John De Forest, George

¹ Bret Harte, *Condensed Novels and Other Papers* (1867) isimli eserinde Cooper, Dumas, Victor Hugo, Dickens gibi tanınmış romantik yazarların parodilerini yapmıştır.

Washington Cable gibi başlıca bölgesel yazarların hepsi de günün romantik edebiyatı (bu aynı zamanda aydınların edebiyatıdır) ile alay etmişlerdir. Mark Twain de romantizmin hayat ve edebiyat üzerindeki olumsuz etkilerini *Huckleberry Finn*'in başlıca temalarından biri olarak işler. Tom Sawyer okuduğu romantik edebiyatın etkisi altında kaldığı için amaca erişmekte her zaman en çapraşık ve en etkisiz yolu dener. İngiliz tarih romancısı Sir Walter Scott romantik edebiyatın en ünlü temsilcisi olarak saldırıya uğrar. Emmeline Grangerford'un şiirleri ile resimlerinde Amerikan mezarlık-edebiyatı² ile alay edilir.

Gerçekçi edebiyata geçişten önce aydın edebiyatında sürükleyici olmak amacı ile düzenlenen zorlama bir olay örgüsü görülür. Kişiler gerçek dışı, tasvirlerdeki ve konuşmalardaki dil abartmalı, aşırı derecede süslüdür. Bu yazarlar bir yöreye bağlı kalmak, oranın özelliklerini, konuşma dilini yansıtmak, ya da roman kişileri arasında bulunması zorunlu olan konuşma ayrılıklarını belirtmek gereğini duymazlar. Ender olarak böyle bir çaba gösterebilirler bile yazdıkları konuşmalar yerinde dinlemin, araştırmannın ürünü olmadığı için inandırıcılıktan yoksun ve yapmacıktır.

Bölgesel halk edebiyatı yazarları ise yetiştikleri yörede yaşayan halkın dilini, ağızları ile, dil bilgisi kurallarına aykırı deyişleri ve cümle ve öğelerinin yerlerinde yapılan değişikliklerle birlikte aktarmağa çalışmış, kişilerini o bölgenin insanları olan çiftçiler, maden arayıcıları, kumarbazlar ve Zenciler arasından seçmiş, olaylarını o çevrenin hayatından almışlardır. Lehçe ve ağız özelliklerinin yansıtılması çeşitli yazarların elinde aynı başarıya ulaşamamış, ayrıca yöreye bağlılığın, özellikle, romantik çağda, aşırı duygusalığa dönüştüğü de çok olmuştur. Ancak, bölgesel yazarlar gerçekçilik akımının etkisi altında çevrelerindeki gerçeklere daha çok eğildikçe duygusalıktan arınmışlar, yöntemleri ve kullandıkları malzeme fazla değişmemekle beraber, salt güldürü ve hafif taşlamayı bir yana bırakarak, acı güldürü ve eleştiriye doğru kaymışlardır. Joel Chandler Harris, George Washington Cable, Edward Eggleston, Edgar Watson Howe ve Ambrose Bierce gibi bölgesel yazarlardan her birinin ele aldığı konulara karşı tutumunda gerçekçilik yolunda bir ilerleme görülebilir.

Bölgesel halk edebiyatı geleneklerine bağlı bir güldürü yazarı olarak tanınan Mark Twain'in uzun yazarlık hayatında verdiği eserlerde bölgesel edebiyattan gerçekçi edebiyata geçişteki aşamaların hemen tümü görülebilir. Bu değişiklik kaba hatları ile yazarın ilk eseri ile son eseri arasındaki tutum farkı olarak birçok yazarlarca belirtilmiştir. Daha az dikkati çekmiş olan bir nokta ise aynı değişikliğin bir tek eserin, *Huckleberry Finn* romanının ilk on altı bölümü ile son yirmi beş bölümü arasında da yer almasıdır.

Yazarın ilk eseri olan *The Celebrated Jumping Frog and Other Sketches* (1867) ile ile ölümünden dört yıl önce yazdığı *What is Man?* (1906) arasındaki tutum ayrılığı bu gelişmeyi ilk bakışta ortaya koyacak kadar belirgindir. *Jumping Frog*'da bölgesel halk edebiyatı özellikleri egemendir. Sınır hikâyelerinin birçok öğesi bu eserdeki hikâyelerde de görülür: Us dışı veya çok komik olayların ciddi bir anlatımla aktarıl-

2 Julia A. Moore, *The Sentimental Song Book*, C. M. Loomis, Grand Rapids, Michigan. 1877.

ması, bölge halkına özgü deyişler, dilbilgisi yanlışları, taklitler, hikâyenin uzun oluşu, epizodik yapısı gibi. Bu hikâyelerde insana özgü küçük zaafılar, hile ve kurnazlıklar alay konusu edilmekle beraber, güldürü yergiden çok daha fazla vurgulanmıştır. Asıl amacın, tüm bölgesel halk yazınlarındaki gibi, okuyucuyu eğlendirmek olduğu açıkça bellidir. Twain'in basılmış son eseri olan *What is Man?* ise bambaşka bir nitelik taşır. Yazar artık güldürmek yerine düşündürmek istemektedir. Taşlamasına hedef olarak bölgesel halk edebiyatı geleneğinde olduğu gibi, yalnız romantik kavramlara karşı tutkuyu, us dışı gelenekleri ve garip kişileri değil, tümü ile toplumsal kurumları ve insanı alır. Salt gerçekçilikten öteye giderek Amerikan edebiyatında etkileri belirmeğe başlayan natüralist felsefenin sözcülüğünü yapar. İnsanın aşağılık, hayvansal bir yaratık, ya da bir çeşit makina olduğunu, dış etmenlerle işlediğini, değişmesine de olanak bulunmadığını ileri sürer. Çünkü insanın ahnyazısını çizen, hiç değilse etkileyen güçler, akıl ve istem değil, kahtım yolu ile kendisine geçen kötü yaradılışı ile çevrenin kötü koşullarının birleşmesinden oluşan, kötü raslantılarla perçinlenen, insanın dışında ve önüne geçilmez bir güçtür.

Mark Twain'in güldürüden başlayarak natüralist felsefe denemelerine varan yazarlık çizgisi üzerinde ortalara raslayan yazılış tarihi ile *Huckleberry Finn* bölgesel halk edebiyatından gerçekçi edebiyata geçişi kendi gelişimi içinde gösteren tek bir belgedir. Eserin ara vermeden yazılan ilk on altı bölümünde bölgesel halk yazınları özelliklerinin çokluğu dikkati çeker. Twain'in kendisi de *Huckleberry Finn*'i, bölgesel halk edebiyatının bir ürünü olduğu şüphe götürmeyen *Tom Sawyer'in Serüvenleri* isimli çocuk romanının bir devamı olarak düşündüğünü söylemiş, *Tom Sawyer*'in 1876'da yayımlanmasından hemen sonra bu eserdeki kişilerden Huck'ı baş kişi olarak alan yeni bir romana başlamıştır. *Huckleberry Finn*'in başındaki iki kısa notun birincisinde yazar, "Bu hikâyede amaç aramağa kalkışanlar hakkında dava açılacak, ahlâk dersi çıkarmağa çalışanlar sürülecek, plânlı bir vaka örgüsü bulanlar kurşuna dizilecektir,"³ der. İkinci notunda ise eserin dili hakkında bilgi vererek olayların geçtiği bölgelerdeki lehçeleri yansıtmaya çalıştığını, Missouri Zencilerinin lehçesini, güneybatının iç kısımlarındaki halkın lehçesini ve bunun dört ayrı ağzını kullandığını belirtir. Ayrıca, lehçelerin gelişi güzel varsayıslara dayanarak değil, dikkatli ve uzun araştırmaların sonucu olarak saptandığını söyler.⁴

Her iki açıklamadan da yazarın bölgesel halk yazınları geleneklerini sürdürdüğü ve Amerika'da aşırı duygusal ve gerçekleri hiçe sayan bir akım haline gelmiş bulunan romantik edebiyata karşı çıktığı anlaşılmaktadır. *Huckleberry Finn*'in yazıldığı yıllarda aydın edebiyatının büyük yazarları sahneden çekilmiştir. Hawthorne, Melville gibi isimler yerlerini daha az kalıcı, fakat o gün için daha çok tutulan Thomas Bailey Aldrich gibi popüler yazarlara bırakmışlardır. Bunlar Twain'in yukardaki iki notunda sözü geçen yazın suçlarını bol bol işleyen, insanı ilgilendiren gerçeklere ışık tuttukları için değil, roman okurunun heyecanını kamçıladıkları için tanınan ve sevilen

3 *The Adventures of Huckleberry Finn*, The Penguin English Library, 1966, s. 48. Yazıda gösterilen bütün sayfa numaraları eserin aynı baskısına aittir.

4 *Ibid.*

eserler veren yazarlardır. Twain, öğretme amacı güden, ahlâk dersi vermeğe kalkışan bu yazarla bir tutulmak istemediğini ortaya koymaktadır.

Aslında *Huckleberry Finn*'de bir olaylar örgüsü yok değildir. Ancak, okuyucuyu sürüklemek amacı ile düzenlenmiş heyecanlı bir vaka düzeni yerine hayatın normal akışını yansıtan, gerçeklik izlenimini uyandıran bir olaylar dizisi vardır. Twain, Cervantes'in gerçekçi özelliklerini çok beğendiği Don Kişot'u ile on sekizinci yüzyıl gerçekçi İngiliz romanında kullanılan *pikaresk* yapıya benzeyen epizodik bir yapı kullanmıştır. Kahramanı aynı kalan fakat aralarında neden-sonuç bağı bulunmayan birçok olayın birbiri ardından sıralanmasından oluşan bu biçim aynı zamanda bölgesel halk edebiyatının dayandığı sınır hikâyelerinin de biçimidir. Yalnız Twain'in eserinde görünüşte kopuk olan olaylar dizisi baş kişinin benliğinde yer alan bir iç çatışmaya paralel olarak gelişir. Her bir epizodun kendi içinde başlangıç, düğüm, doruk ve çözüm noktaları vardır. Ancak, bütünü ile vakanın yön değiştirdiği, sonucun kararlaştırıldığı epizodun doruk noktası ile kahramanın iç çatışmasının doruk noktası aynı ana raslar. Böylece bir yandan olayların gerçek hayatta bulunmayan zorlama bir kalıba bökülmesi önlenirken, bir yandan da vakanın önceden saptanan bir çizgi üzerinde belirli bir amaca doğru gelişmesi sağlanmış olur. İç ve dış aksiyonun gelişme çizgilerindeki bu uyum vaka örgüsünün, görünüşteki doğallığına karşın, aslında dikkatle plânladığını kanıtlar.

Eserde olay 1840'larda Missouri eyaletinin Mississippi kıyısındaki St. Petersburg ilçesinde başlar, ırmak boyunca süren bir yolculukta gelişir, doruk noktaya ulaşır ve yolculuğun sona ermesi ile biter. Vakanın, bölgesel halk edebiyatı geleneklerine uyarak, haritada gösterilebilen bir yeri vardır. Olaylar ve kişiler gerçek olay ve kişilere dayanır. St. Petersburg Twain'in çocukluğunu geçirdiği Hannibal ilçesidir. Yazar çocukluk anlarından, küçükken Hannibal'de tanıdığı kişilerden yararlanmıştı. Huck Finn'le babası, Hannibal'in Tom Blenkinship'i ile babasıdır. Jim'in aşı Twain'in amcasının bir kölesidir. Huck'la Jim'in başlarından geçen serüvenler yazarın anılarında bularak hayal gücü ile şekillendirdiği gerçek olaylardır.

Huck sarhoş ve serseri bir babanın oğludur. Annesi de olmadığından evsiz barksız, başıboş büyümüştür. *Tom Sawyer*'deki "aile çocuklarının" imrendiği özgür bir yaşantısı vardır. Aynı eserde Tom'la birlikte başlarından geçen bir serüven sonucunda Kızılderili haydut Joe'nun bir mağarada sakladığı paranın bulunmasına yol açtıkları için bu para iki çocuk arasında bölüştürülmüş, her birine 6000'er dolar düşmüştür. *Huckleberry Finn*'in başında Huck bu olayı hatırlatarak, "Zengin olduk," der. "Her birimize altışar bin dolar düştü. Hepsi de altın. Thatcher hakim bankaya koydu. Günde bir dolar faiz. Bütün yıl; her gün. Nasıl yer insan bu kadar parayı bilmem."(49). St. Petersburg'luların dikkatini böylelikle çeken Huck'ı iyi yürekli dul bir hanım olan Widow Douglas evlât edinerek okutmak ister. Romanın ilk bölümlerinde Huck Widow Douglas'ın evinde iyi niyetle uygarlaşmağa çalışmaktadır. Okula başlamış, üstünü başını temiz tutmayı, küfür etmemiği öğrenmiştir. Ancak, oğlunun bankada parası olduğunu öğrenen babası çok geçmeden ortaya çıkarak bu parayı ele geçirmenin yollarını aramaya başlar. Başka çare bulamayınca Huck'ı kaçıırarak ırmak boyunda bir kulübeye kapatır. Çocuğun öz babası olduğu için yasa

da ona engel olamaz. Huck için evcilleşmenin verdiği sıkıntıların yerini şimdi de dayak ve işkence, hattâ ölüm korkusu almıştır. Bir yolunu bulunca kulübeyi basan haydutlar tarafından öldürüldüğünü sandıracak kanıtlar hazırlayıp kaçır. Saklandığı Jackson adasında hem babasını, hem de Widow Douglas'ı atlattığı için memnundur, ama üzerine bir yalnızlık duygusu da çökmeğe başlamıştır. Bu sırada Jim'e raslar. Jim karısıyla çocuklarından ayrılarak güneyli bir köleciye satılacağını öğrendiğinden evinden kaçıp adada saklanmıştır. Ertesi gün kız kılığında ilçeye giden Huck, Jim'in bir de kendi katili olarak arandığını ve adada saklandığının anlaşıldığını duyunca, iki kaçak ırmağın sürükleyip getirdiği bir sal parçasına binerek güneye doğru yola çıkarlar.

Kahramanların yol serüvenlerinin başladığı bu anda eserin iç aksiyonunun ilk çatışması da belirlenmiştir. Huck güney toplumunun dış kenarında büyümüştür ama, düşüncesi toplumun ön yargılarının etkisi altındadır. Evinden kaçan bir köleyi ele vermemek, daha da ileri giderek ona kaçmakta yardım etmek onca büyük bir suçtur. Yalnız Huck'ı ilçede herkes ölü bildiği için yapılacak bir şey yoktur. O halde karar anı bir süre ertelenebilir. Yine de Huck'ın "vicdanım" adını verdiği toplumun biçimlendirdiği ön yargıları ile sağ duygusu veya "kalbi" arasında bir iç çatışma başlamıştır. Jim'in amacı Mississippi-Ohio ırmaklarının kavşağında kuzeye doğru yönelerek köleliğin yasa dışı olduğu eyaletlere sığınıp özgürlüğe kavuşmaktır. Belli ki, Huck için gerçek karar anı da bu kavşak noktasında olacaktır. Ancak, Huck ırmak yolculuğunda yavaş yavaş Jim'i sayıp sevmeği, ona güvenmeği, onu Miss Watson'un kölesi değil de, Jim olarak görmeği öğreneceğinden "vicdan"ının sesini dinleyerek onu ele vermeği kararlaştırması giderek daha da güçleşecektir.

Huck'ın Jim'i ayrı bir kişiliğe sahip bir insan olarak kabul etmeğe başlamasının aşamaları olayların gelişmesi içinde açık seçik görülür. Çocuk önce Tom'la olan arkadaşlığından kalma bir alışkanlıkla Jim'e gereksiz bazı oyunlar oynayarak eğlenmeği dener. Ölü bir yılanın derisini Jim'i korkutmak için yatağının içine saklaması, eşini bulmaya gelen öteki yılanın Jim'i tehlikeli bir şekilde ısırmasıyla sonuçlanır. Jim'in çektiği acıyı yakından gören Huck büyük bir pişmanlık duyar. Buna rağmen ikinci bir oyun daha oynamaktan kendini alamaz. Irmağın üzerine çöken kalın bir sis tabakası içinde kayıkla salı bağlayacak bir yer aramakta olan Huck'la salda kalan Jim birbirlerini kaybederler. Korku ve endişe içinde geçen bir geceden sonra gün ışığında Huck salı görür. Jim yorgunluktan ve üzüntüden bitkin uyuyakalmıştır. Huck sessizce sala tırmanıp Jim'i uykudan uyandırırken kendisi de yeni uyanıyormuş gibi esneyip gerinmeye başlar. Jim'in şaşkın bakışları önünde bütün gece ikisinin de salda rahat rahat uyduklarını, sisin, kayboluşlarının, Jim'in gördüğü korkulu bir rüyadan başka bir şey olmadığını ileri sürer. Jim inanır. Bu kez de gördüğünü sandığı rüyanın ayrıntılı bir yorumunu yapar. Huck'ın kendisiyle alay ettiğini anlayınca hem utanır, hem de kızar. Huck bir dosta yakışmayacak şekilde hareket etmiştir. Jim küsüp salın küçük kulübesine kapanır. Böylece, Huck'ın ikinci oyunu da büyük bir pişmanlık duygusuna yol açmıştır. Demek, yılan ısırmasının verdiği bedensel acıdan beyazlar kadar etkilenen Jim, küçük düşürülmekten, alaya alınmaktan da beyazlar gibi hoşlanmamaktadır.

Huck'ın bu iki olaydan ders alarak, verilmesi kendisine çok güç gelen bir kararla, gidip "Zenci köle"den af dilemesi iç aksiyonun gelişmesinde önemli bir aşamadır. Af dileme sahnesi iç ve dış aksiyonların doruk noktalarına erişmesinden hemen önce yer aldığından okuyucuyu Huck'ın son seçimini yapacağı karar anına hazırlar. Şimdi Jim'le Huck arasında eşitliğe dayanan sağlam bir dostluk kurulmuştur. Karar kavşağı yaklaştıkça Huck'ın sağ duyusunun güneydeki toplumsal koşullarla biçimlenen "vicdani" ile çatışması şiddetlenir. Sonunda tam Jim'i ele vermek amacı ile yola çıkmışken kaçak köleleri ırmaktaki sallarda arayan beyazlara raslayınca cayar ve salında çiçek hastalığından yatan yaşlı babasının bulunduğu söyleyerek onları uzaklaştırır.

Böylece Huck'ın güney toplumunun temsil ettiği uygarlıktan kopması artık iyice kesinleşmiştir. Jim'in kaçmasına yardım etmesi, sigara içmek, küfür etmek, kiliseden, okuldan kaçmak, yalan söyleyip küçük hırsızlıklar yapmak gibi önemsiz kabahatlerle ölçülemeyecek kadar büyük bir suç, hattâ dinsel anlamda bir günahdır. Bu kararı vermeden önce Huck'ın kendi zihninde cehenneme gitmeği kabullenmesi gerekmiştir. Huck'ın toplumdan kopması ilk önceleri daha çok raslantıların itmesiyle olmuştur ama şimdi aynı adımı bilinçli ve geri dönülmez bir biçimde atmaktadır.

İç aksiyon Huck'ın Jim'i ele vermektan caymasının simgelediği doruk noktasına ulaşırken dış aksiyon da iki ırmağın kavşak noktasının simgelediği dönemece yaklaşmıştır. İç ve dış olayların bundan sonra alacağı yön bu dönemde belli olacaktır. İki kaçak gece siste kavşağı göremeyerek güneye doğru yollarına devam ederler. Jim'in kuzeye giderek özgürlüğüne kavuşması olanağı yok olmuştur. Artık yolculuklarını köleliğin en sert bir biçimde uygulandığı güney eyaletlerine doğru sürdürmek zorundadırlar.

Mark Twain'in *Huckleberry Finn'in Serüvenleri*'ni bu noktadan öteye götürmeyecek bir süre bıraktığı bilinir. 1879-80 kışında yazar eseri bir kez daha ele almış, fakat bitiremeden yine bırakmıştır. Ancak 1882'de Mississippi kıyılarında yaptığı geziden sonra yeni bir atılımla eseri tamamlayarak 1884'te yayımlamıştır.

İkinci aşamada yazılan yirmi beş bölümde Huck'la Jim kuzey eyaletlerine sığınarak ırmağın sağladığı geçici özgürlüğü süreklileştirmek umudunu yitirmişlerdir. Bu umutla birlikte başlangıç bölümlerinde görülen etkinlikleri de yok olur. İki kahraman, olayları etkilemek bir yana, istem dışı güçlerin itmesiyle, olayların akışına kapılıp giderler. Huck önce ırmaktaki bir trafik kazasında Jim'i kaybeder. Sonra Grangerford'larla Shepherdson'ların kan davasına karışır. Arkadan Jim'i bulur ama bu kez de sal kendilerine kral ve dük süsü veren iki dolandırıcının eline geçer. Bundan sonraki olaylarla Huck'la Jim Kral'la Dük'ün temsil ettiği uygar dünya değerlerinin kokuşmuşluğunu iyice anlarlar ama kendi hayatlarını onlarınkinden çekip koparmak ellerinden gelmez. İki serserinin Jim'i kırk dolar karşılığında satması ile Tom Sawyer'in ortaya çıkarak Jim'in kurtarılmasını romantik bir serüven haline getirmesi arasında geçen süre içinde Huck'la Jim'in saldaki yaşantılarının özgürlüğü içinde buldukları kişilikleri tamamen silinmiştir. Jim yeniden uysal bir köle, Huck yeniden Tom'un akıl almaz fikirlerinin gönülsüz uygulayıcısı haline gelmiştir. Böylece iki

toplum kaçağının ırmak yolunda birbirleri ile olan ilişkilerinde beliren gerçek değerlerle bu değerlerin ifade ettiği ahlâk görüşünün bu toplumda geçerli olamayacağı sonucu ortaya çıkar. Bölgesel halk yazınlarının bir başka güldürü ve hafif taşlama örneğini vermek amacı ile işe başlayan Twain bu geleneğin dışında kalan karamsar bir sonuca varmıştır.

Özdeki bu değişikliği maskeleyerek için dış olaylar görünüşte mutlu bir sona getirilir. Ancak bu, fazla inandırıcı olamayan bir çözümdür. Zaten özgür bırakıldığı anlaşılan Jim ailesine döner. Ama köleliğin bulunduğu bir toplumda özgür bir Zenci varlığını nasıl sürdürebilir, bilinmez. Tom, Jim'le Huck ve kendisi için Kızılderililerin arasında yeni serüvenler plânlar, ama Huck, "Sanırım Kızılderililerin ülkesine doğru benim önden yola çıkmam gerekecek; çünkü Sally teyze beni evlât edinip uğar-laştıracakmış. Buna gelemem; nasıl şeydir bilirim," (369) diyerek vahşi ormanın derinliklerine doğru tek başına dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkar. Yabanda yalnız başına yaşayan bir insan inandırıcı bir roman kişisi olamaz. Mark Twain'in sonradan taşlamasına hedef olan Natty Bumppo da böyle bir kişidir. Şu var ki, eserin temelde komik olan yapısı mutlu bir son gerektirmektedir ve özde meydana gelen değişiklikten mutlu bir sonu olanak dışı bırakmıştır.

Dış aksiyonun pek inandırıcı olmayan bu çözümüne karşılık iç aksiyonun çözümü oldukça tutarlı ve inandırıcıdır. Huck elinde olmadan sürüklendiği olaylarda insan tabiatı ile toplum hakkında en acı gerçekleri görmek fırsatını bulmuştur. Artık "uygarca" davranmayı bir türlü öğrenemediği için kendisini suçlamayabilir. Başlangıçta iç güdülerinin etkisi ile yaptığı seçimi sonunda daha bilinçli olarak yapabilir. Toplumun savunduğu ön yargıların tutsağı olan "vicdani" ile giriştiği savaşta sağ duyusu üstün çıkmıştır ve toplumdan ayrı yaşama kararı ırmak yolculuğunda bulunduğu kişiliğinin zorunlu bir sonucudur. On yedinci bölümden sonra iç ve dış aksiyonda meydana gelen bu yön değişikliği Mark Twain'in kullandığı malzemenin tümüne karşı 1876-1880 yılları arasında meydana gelen değişikliklerle yakından ilintilidir. Aynı şekilde eserin ilk ve son bölümlerindeki toplum ve insan anlayışı arasındaki ayrılık bölgesel halk yazını ile gerçekçi edebiyat arasındaki toplum ve insan anlayışındaki ayrılığa paraleldir. İlk on altı bölümde taşlamanın hedefi insanın kendisi olmaktan çok aile, din, hukuk, eğitim gibi toplum kurumları ile soyluluk ve ırk üstünlüğü gibi gerçeklere uymayan kavramlardır. Taşlamada güldürü amacı ve hoşgörü önde gelir.

Eserde aile birbirini seven, koruyan, birlikte uyum içinde yaşayan bireylerin meydana getirdiği bir topluluk değildir. Huck'ın çeşitli durumlarda ailesi hakkında başkalarına uydurduğu hikâyeler bu romantik aile anlayışına uyduğu için herkesi kandırabilir ve Huck'ın istediği sonucu sağlar. Oysa, Huck hem gerçek babasından, hem de Widow Douglas'ın evinde bulunduğu "aile"den kaçmaktadır. Babası Huck için her zaman bir tehlike ve huzursuzluk kaynağı olmuş, çocuğun yaşamı boyunca bütün olanaklarını kullanarak babasından korunmayı öğrenmesi gerekmiştir. Huck, babası kendisi ile ilgilendiği değil, ilgilenmediği sürece güven içinde ve rahat yaşayabilir. Yasa yolu ile babasının vasiliğinden çıkarılamaması St. Petersburg'lu genç hakimnin romantik aile kavramına saplanarak kendi kendisini kandırması olmasından-

dır. Huck'ın Widow Douglas'ın evinde karşılaştığı aile ise daha çok özgürlüğü kısıtlayıcı ve toplumun boş değerlerini kabule zorlayıcı niteliği ile varlığını duyurmuş, Huck bu ailenin içinde kendini sokaktakinden daha yalnız hissetmiş, yalnızlığı dayanılmaz hale gelince gizlice ormana gidip bir süre kalarak dayanma gücünü tazelemesi gerekmiştir.

Eserin on yedinci bölümünden başlayarak aileye hücum değişik bir nitelik kazanır. Aile kurumu artık kötülüğün etkin güçlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Örnek aileler olan Grangerford'larla Shepherdson'larda sevgililerin ayrılmasının ve her iki ailedeki bütün erkeklerin ölmesinin nedeni, aile birliğinin zorunlu bir hale getirdiği anlamsız dayanışmadır. Bu iki ailenin çocukları için aile birliğinin içinde kalmak ıstırap ve ölüm, aileden uzaklaşmak kurtuluştur. Olumlu bir açıdan ele alınmış gibi görünen Phelps ailesi ise komedi amaçlarına uygun olarak dengesiz bir çiftten kurulmuştur. Çiftçi Phelps iyi niyetli, kılıbık ve oldukça sersem bir koca, etkisiz bir babadır.

Öte yandan aralarında ne kan, ne de yasa bağı bulunmayan Huck'la Jim arasındaki sevgi, güven ve bağlılık, en iyi insan ilişkilerinin ancak aile dışında kurulabileceğini gösterir.

Yazara göre, güney toplumdaki aile kurumu gibi din kurumu da insanların kendi kendini ve birbirlerini kandırmasında bir araçtır. Bu kandırmaca ilk bölümlerde ancak komedi öğesi olarak kullanılır. Huck ilk din bilgilerini, on dört yaşında, Widow Douglas ile Miss Watson'dan alır. İki kadının farklı kişiliklerine göre değişen cennet ve cehennem anlayışları, anlattıkları din mucizeleri, dua etmenin yararları gibi körü körüne benimsenen fikirler, Huck'ın sağ duyusunun, açısından bakınca mantığa sığmayan, günlük yaşantıda hiç bir yararı olmayan, boş ve gülünç şeyler olarak görülür. Çocuk dinin, bilinçli ya da bilinçsiz, iki yüzlülüğün başlıca kaynağı olduğunu yaşantısının daha bu aşamasında sezinler. Ona din kurallarını öğreterek sevap kazanmağa çalışan Miss Watson aynı zamanda 800 dolara tamah edip, Jim'i ailesinden ayırarak satmağa kalkışan kimsedir. Ancak, Huck bu hareketi çok doğal bulur. Çocuklar bile kuracakları haydut çetesinin eylemlerine pazar günleri ara vermeği kararlaştırırlar. Günah düşüncesi bu kadar kalıplaşmış bir biçime sokulmuştur toplumca.

On yedinci bölümden başlayarak dinle ilgili davranışların tüm anlamını yitirdiği fikri yaygınlaşır. Din artık komedi öğesi olmaktan çıkar. Din öğretisi ile dindar kişilerin yaşayışı arasındaki uyumsuzluk vurguyla belirtilir. Kentucky'li aileler arasındaki savaş, pazar günü kilisede dinin insanların birbirine kardeşçe sevgi göstermesini buyurduğunu anlatan etkileyici bir vaiz verilmesinden sonra yer alır. Erkekler kiliseye silahları ile gelmişler, papazı dinlerken silahlarına yaslanmışlardır.

Halkın din duygularının kötüye kullanılması ise Amerikan güneyinin bilinen gerçeklerindedir. Gezici vaiz rolünde küçük ilçelerde açık hava ayinleri düzenleyen Kral, geçimini uzun yıllar bu yoldan sağlamıştır. Saldaki yolculuk sırasında sık sık kıyıya çıkarak ya başka vaizlerin düzenlediği toplantılarda tövbe getirmiş günâh-kâr rolünde halktan yardım toplar, ya da kendisi din adamı kılığında girerek verdiği

vaızlarla halkı kandırıp para kazanır. Kral'ın geçindiği şekilde geçinen pek çok sahte ve sahici din adamı bulunduğu gerçeği açıkça belirir.

Çiftçi Phelps din anlayışı olumlu açıdan ele alınan tek kişidir. O da herhangi bir din kurumuna bağlı bir din adamı değildir. Bir çeşit gönüllü misyonerdir. Asıl işi toprakla olduğundan dinle ancak boş vakitlerinde ve para kazanmayı düşünmeden ilgilenir. Bu kilise dışı din bile taşlamaya hedef olmaktan geri kalmaz. Huck'la Tom'un evde sürekli olarak yarattığı kargaşadan akli karışan Phelps gerçeği öğrenince o kadar şaşırır ki bir süre sarhoş gibi gezer. Pazar günü verdiği vaız kendisine büyük bir ün kazandırır, çünkü ilçenin en yaşlı adamları bile sözlerindeki derin anlamı kavrayamamışlardır.

Huckleberry Finn'de din gibi hukuk da saldırıya uğrar. Yazarın yasalara ve yasa adamlarına karşı tutumunda eserin ilk ve son bölümleri arasında yine bir farklılaşma sezilir. İlk bölümlerdeki genç yargıç şekle bağlı, hakla adaleti ayırt edemeyen, kalıplı bir kişidir. "Yasalar ailenin bütünlüğünü korumalıdır," gibi genel ve kökü duygusal bir ilkedden hareket ederek gülünç olur. Bölgesel halk edebiyatı geleneklerine uygun olarak bu saflığın cezasını baba Finn'in kendisine oynadığı bir oyunla çeker. Böylece ilk bölümlerdeki din gibi, yasa ve yasa adamı da komedi yaratmakta kullanılır. Ayrıca yine burada genç ve etkisiz yargıçı dengeleyen etkili bir yaşlı yargıç da bulunmaktadır: Yargıç Thatcher. Huck'm parasını bankaya yatırıp işleten, çocuğun parayı babasından kurtarmak için bulduğu yasal kaçamağı hemen görerek gereğini yapmaktan kaçınmayan yaşlı yargıç, ilk bölümlerde taşlanan düzenin temelinde sağlam bir düzen olduğunu kanıtlayan kişilerdendir.

Son yirmi beş bölümde ise yasal gücün yetersizliği güney toplumunun başlıca yaralarından biri olarak ortaya çıkar. Grangerford'larla Shepherdson'ların zincirleme cinayetleri, Albay Sherburn gibi soyluların işlediği keyfî suçlar, Zencilere karşı işlenen türlü suçlar ve yapılan haksızlıklar cezasız kalır. Bu nedenle, suçluyu katrana bulayıp tüylerle donatmak, bir direğe oturtup dolaştırmaktan linç etmeğe kadar varan insanlık dışı cezaları halkın kendisi verir. Yasaların gerçekten etkili olabileceği yerlerde yasa adamı geri çekilerek kaba kuvvetin egemenliğine boyun eğer. Kısacası güneyde insan haklarına saygı yoktur; yasalar uygulanamamaktadır.

Mark Twain'in güneydeki eğitime karşı tutumu *Huckleberry Finn*'den önce Tom Sawyer'de belirtilmişti. Bu eserde okullardaki program bozuklukları, derslerin öğrenme hevesini körelten sıkıcılığı, günlük yaşantı ile ilintilerinin olmayışı, eğitimin ezberciliğe dayanması, öğretmenlerin bilgisizliği, sadizme varan sertliği yerilir. Okul ve öğretmenle alay etkili bir yergi konusu olarak ele alınır. *Huckleberry Finn*'de olay Tom Sawyer'in bittiği yerde başladığından hikâyeye, okuldan kaçışın hikâyesidir. Okula gittiği aylar içinde Huck'm okul hayatına güçlkle katlandığı, dayanamaz hale gelince kaçıp bir gününü ormanda geçirdiği bilinir. Jim'le birlikte çıktıkları yolculukta ise okulun yanlış ve zararlı eğitiminin yerini yaşantının doğru ve yararlı eğitimi alır.

Genellikle kitaplardan edinilen bilginin yanlışlığı ve gerçek hayatla uyumsuzluğu Tom'un kişiliğinde belirtilmiştir. Twain, Tom'u kullanarak Sir Walter Scott ve ben-

zeri yazarların gerçek dışı serüvenlerinin okurun üzerinde yarattığı kötü etkiyi göz önüne sererek bu yazarlarla alay eder. Bol bol okuduğu romantik yazarların etkisiyle olmayacak hayaller peşinde sürüklenen Tom insanın hayal gücünün olumsuz yönünü canlandırır. Huck ise küçüklüğünden beri varlığını sürdürmenin çıkar yollarını bulmak zorunda kaldığı için gerçekçi, maddeci ve yararcıdır. Düşlere kapılmaz. Yararı, ya da gerçekleşme olanağı bulunmayan işler peşinde koşmaz. Tom'un serüven yaratmadaki üslubuna hayrandır ama yapılan işlerin gerekli olup olmadığı konusunda hiç bir zaman kendisini aldatmaz. Tom'un kitaplardan edindiği bilgiye karşılık Huck bütün bilgisini doğa içinde yaşayarak kazanmıştır. Tom'un bilgisi günlük hayatta işe yaramazken Huck ırmakta salla en emin nasıl yol alınacağını, doğanın sağladığı çeşitli beslenme ve korunma olanaklarını kullanmağı öğrenmiştir. Huck'ın eğitimi onu hayata hazırlamakta Tom'unkinden daha başarılı olmuştur.

Güneyde yaygın kavramlar olan soy ve ırk üstünlüğü kavramları *Huckleberry Finn*'de ilk bölümlerden son bölümlere doğru hoşgörüden anlamsızlığın karamsarlığına doğru giden bir tutumla eleştirilir. Eserin ilk bölümlerinde görülmeyen soylu kişiler on yedinci bölümle otuzuncu bölüm arasında birden ağır bir saldırıya uğrarlar. Albay Sherburn kolayca yaralanan boş bir şeref duygusuna sahiptir. Hem bu duygusu, hem de zalimliği ve gözüpekliği ile güneyin bilinen soylu tipine uyar. Kan davasını çocuk öldürme sporu haline getiren Grangerford'larla Shepherdson'lar Kentucky'nin en soylu ailelerindedir. Düşman ailenin bireylerinden nefret etmeği ve eline geçen her fırsatta onları öldürmeği daha küçük yaştan öğrenen bu insanlar her türlü değer ölçüsünü yitirmişlerdir. Silâhli yetişkinler silâhsız çocukları kovalayıp vurmakta bir soysuzluk görmezler. Bir çalının arkasına saklanarak düşmanını pusuya düşürmek şerefsizlik değildir. Buna karşılık, Grangerford'lar hep uzun boylu, yakışıklı kimselerdir. Seslerinin tonu daima alçak, yumuşaktır. Evdeki eşya, resimler, biblolar, kitaplar, yapma meyva ve kuşlar, hepsi de gelişmiş bir kültürün ürünleridir. Ailedeki bireylerin kibar davranışlarını göklere çıkaran Huck sonradan aynı kişilerin işlediği cinayetlere dehşetten açılmış gözlerle tanık olur. Kentucky'nin bu soylu aileleri ile olan yakın ilişkisinin kendisine insanlık hakkında öğrettiği çirkin gerçekleri bundan sonra ansımak bile istemeyecek, zihninden uzaklaştırmağa çalışacaktır.

Eserin bu bölümlerinde soylu kişilere karşı girişilen saldırıların en etkililerinden biri de soylu gibi görünmeğe çalışan Kral'la Dük'ün kişiliklerinde yaratılan "aristokrasi" parodisidir. Kral'la Dük gerçek soyluların gösteriş düşkünlüğü, başkalarının sırtından geçinme alışkanlığı, tembelliği, insancı değerlerden yoksunluğu, zalimliği gibi niteliklere abartılmış bir biçimde sahiptir. Huck, Walter Scott gemisinden ele geçirdiği tarih kitaplarını okurken bir çok gerçek kralın hayat kikâyesine raslamıştı. Çocuğa göre sahte kralla dük hem kitaplardaki sahici krallarla düklere çok benzer, hem de tüm kötü davranışlarına karşın onlardan daha az kötüdürler.

Mark Twain, güneydeki ırk ayrımı konusunda da kesin bir yargı ortaya atar. 1840'ların güneyinde toplumun beyaz ırkın üstünlüğü gibi yanlış bir kavramı benimsemiş olması *Huckleberry Finn*'de hem beyaz hem de kara Amerikalılar üzerinde olumsuz etkileri görülen bir gerçektir. Twain kendi tutumunu iki yoldan belirtir:

Birincisi, Amerikan edebiyatında sık sık kullanılan Zenci tiplerinden ayrılan bir Zenci kişi yaratarak, ikincisi de ırk ayrımı inancının her iki ırk için de ne kadar yıkıcı olduğunu örnekleri ile göstererek. Jim'in yaratıldığı yıllarda Amerikan edebiyatında "hain köle," "tembel uşak," "sadık uşak" ve "dadı" gibi Zenci tipleri vardır. Yolculuktan önce ve yolculuk sona erdikten sonraki kişiliği ile Jim az çok sadık köle ya da dadı tipine benzer. Bu tip Zenci kara derisinin altında altından bir kalp saklar. Sevmeyi, bağışlamayı, en büyük ıstırap ve işkencelere katlanmayı bilir. Çoğu beyazdan daha erdemli, daha üstündür. Yine de saf, çocuksu ve gülünç bir yanı vardır. Jim Missouri'li Zencilerin lehçesi ile konuşur. Dili komiktir. Safhğı, batıl inançları yine komedi yaratmakta işe yarar. Bu tipten olan bütün Zenciler gibi Jim de kölelik kurumunu, bu kurumun toplumda Zenciye lâıyk gördüğü yeri sorgusuz kabullenir. Huck'la yaptıkları bir tartışmada, kendisine hakaret eden kim olursa olsun kafasını patlatacağını söyledikten sonra, "Adam beyaz değilse tabii," (135) diye ekler. Eserin Phelps çiftliğinde geçen bölümlerinde de Tom'la Huck'ın onu kurtarmak adına çektirdikleri işkencelerin çoğunu anlamsız bulur, ama beyazların işlerine bir Zencinin aklının ermeyeceğine inandığından sesini çıkarmadan katlanır. Huck'la Jim'in salda yalnız olduğu zamanlarda ise Jim klişeleşmiş bir roman tipi olmaktan çıkar, kendisine özgü yepyeni bir kişiliğe bürünür. Huck, çeşitli olaylardan sonra toplum ve kişiler hakkında vardığı sonuçların doğruluğunu Jim'le yaptığı konuşmalarla sınar. Jim'in sağ duyusu, tedbirliliği, ileri görüşü, bilinen Zenci tiplerinden hiç birine uymaz. Jim'in kişiliğinde Mark Twain Amerikan edebiyatında ilk kez Zencinin ne hain köle, ne de sadık uşak olarak değil, çok yönlü bir insan olarak görülmesi gerektiği savında olduğunu ortaya koymuştur.

Huck'ın yolculuktaki öğreniminin büyük bir bölümü de bu bilgiyi edinmektir. Yalnız yaşının küçüklüğü Huck'ın bu fikirleri bütün Zenci ırkına uygulanması için gereken genellemeyi yapmasına engel olur. Hikâye çocuğun görüş açısından anlatıldığından eserdeki diğer Zenciler bilinen Zenci tiplerine uyacak biçimde tanımlanmışlardır. Huck'ın Grangerford serüveninden sonra kendisi hiç işe karışmadan Jim'i bulmasına yardım eden Zenci çocukla Phelp çiftliğinde Jim'in kulübesine yemek götüren Zenci, roman kişisi olmaktan çok kalıplaşmış tiplerdir. Huck yolcuğun sonunda, Jim hakkında kesin kararını verdikten sonra bile, Sally teyze'nin: "Deniz kazasında kimseye bir şey oldu mu?" sorusuna: "Hayır efendim, olmadı. Bir zenci öldü o kadar," (291) cevabını verir. Ona göre Jim bütün Zencilerden daha iyi (218), daha akıllı (132), daha duygulu (218) ve daha soyludur (360). Jim'in, Tom'un hayatını kurtarmak uğruna büyük güçlüklerle kavuştuğu özgürlüğünden vaz geçmesi üzerine Huck, "Onun içinin beyaz olduğunu ben zaten biliyordum," (319) der. Bu sözü ile güneyde ırklar arasında varlığı kabul edilen ayrılığı o da kabul etmekte, yalnız Jim'i diğer Zencilerle bir tutmadığını belirtmektedir.

Bu ayrımı bir gerçek olarak benimsemek Zenciyi beyazların ondan beklediği şekilde hareket etmeğe zorlamış, onu kendi tipine sadık kalmağa mahkûm etmiş, ilerlemesine engel olmuştur. Güneyli beyaz ise yasanın kendisine tanıdığı üstünlükten yararlanarak karalara karşı insanlık dışı davranışlarda bulunmaya doğru itilmiş, bu davranışların sonucunda büyük bir ahlâk çöküntüsün uğrayarak kendisi

insanlık dışı bir yaratık haline gelmiştir. Zencilere karşı en kötü davrananlar, ekonomik alanda onlarla yarışmak durumunda olan fakir beyazlardır. Huckleberry Finn'in babası bu tip güneylinin sözcülüğünü yapar. Beyaz derisi yüzünden kendisini, toplumun hangi katından gelirse gelsin, bütün Zencilerden üstün gören baba Finn, iyi giyinmiş, iyi eğitim görmüş, hali vakti yerinde bir Zenci görürse çok öfkelenir. Kuzeyli Zenci Profesör onu bu nedenle kızdırmıştır. Özgür Zencilere oy hakkı verilirse o eyaletin vatandaşlığından çıkacağını söyler. Finn'in aşağılık kişiliği ve hareketleri ile yüksekte konuşmasını yan yana gösteren Twain, yergisini bütün güneylilere yöneltmektedir. Temelde iyi insanlar olan Phelps'ler bile Jim'i yalnız kaçak bir köle olarak görür, ona evlerinde besledikleri hayvanlardan farklı bir davranışta bulunmayı düşünmezler.

Toplum kurumları ile bazı yanlış kavramlara dönük taşlamanın yanı sıra kişilere dönük taşlama da *Huckleberry Finn*'in ilk bölümleri ile on yedinci bölümden sonra gelen bölümleri arasında bir değişiklik gösterir. Mark Twain eserin ilk on altı bölümünde kişilerden, bölgesel halk edebiyatı geleneklerine uyarak, güldürü ögesi olarak yararlanır. Saf kişilerin başına gelen akıl almaz olaylar, kurnaz fakat sevimli bir dolandırıcı olan Huck'ın çevirdiği dolaplar vardır. Genellikle taşlamada hedef kişinin kendisi olmaktan çok onunla ilgili kurumlardır. Yargıç Thatcher, Widow Douglas ve Huck'ın karaya ilk çıkışlarında karşılaştığı çeşitli kimseler, örneğin Mrs. Loftis, iyi yürekli, temiz insanlardır. Alay edilen yönleri ile birlikte renkli bir kişiliğe sahiptirler. Örneğin, Widow Douglas'ın Huck'ı adam etmeğe çalışmakta gösterdiği çaba yanlış ve gülünçtür ama kötü değildir. Huck'ın babası gibi sevimsiz kişiler ise, kötülükleri herkesçe bilinen, toplum dışı bırakılan, horlanan yaratıklardır. Kurah bozmayan istisnalar olarak kahırlar. Diğer kişiler, genellikle işleri iyi giden, kurdukları düzenden hoşnut kimselerdir, hoşgörü ile yerilirler. Yanlış uygulamalara karşın düzen temelde sağlamdır, geleceğe güvenle bakılır.

Huckleberry Finn'in son yirmi beş bölümünde ise hoşgörü havası ve güven duygusu kaybolur. Belki yazar, Mississippi gezisinde kırk yıl öncenin anılarını yeniden yaşarken güneyi daha uzak bir açıdan değerlendirebilmiş, bölgesel yazımların romantik çağdaki özelliği olan duygusalıktan iyice kurtulmuş, yöresine bu kez gerçekçi yazarın gözleriyle bakmaya başlamıştır. Son yirmi beş bölümde ana temalar değişmekle beraber saldırının ağırlığı kurumlardan insanın kendisine doğru kayar. Güldürü ve iyimserlik de yerini umutsuz bir karamsarlığa bırakır. İyilerle kötüler arasında kesin bir ayırım yapmak olanaksızlaşır. Çünkü kötülük artık toplumun içinden çıkıp attığı istisnalara özgü olmayıp herkesin sevip saydığı kimselerde, soylu, varlıklı, kültürlü insanlardadır. Evrensel değerlerin kurumlardaki bozukluklar yüzünden bir türlü ulaşılabilen idealler değil, tam tersine, zaten kimsenin uymak istemediği, insan tabiatının icabı olarak uyamayacağı romantik ve uydurma hayaller olduğu belirtilir. Üstelik insan toplumsal koşulların sonucu olarak değil, yaratılışında doğuştan var olan sevgi ve acımadan yoksunluk, kurnazlık, açgözlülük ve bencillik gibi nitelikler yüzünden kötüdür.

Bu nedenle, soylu Grangerford'larla Albay Sherburn'dan başlayarak Mississippi kıyılarındaki küçük ilçelerin kaba saba ve basit halkına kadar toplumun her kesitin-

den insan saldırıya uğrar. Romantik edebiyatın saf köylü tipi değişerek, zalim, aptal, açgözlü ve korkak olur; şövalye ruhlu soylu kişisi, bir sarhoşun hakaretlerinden alınıp onu öldürecek kadar boş bir şeref duygusuna körü körüne bağlı, mağrur ve bencil bir insan olarak gösterilir.

Mississippi kıyılarında yaşayan halk çeşitli sahnelerde Huck'ın çocuk görüş açısından eleştirilir. Okuyucunun değer ölçüleri her yerde Huck tarafından saptanır. Suçluları katrana bulayıp, tüylerle donatan, bir direğe bindirerek dolaştıran, linç eden ilçe halkı, eğlence uğruna yavrularını emziren domuzlara köpekleri saldırtan, köpek dövüşleri düzenleyen, sahipsiz köpeklerin üzerine terementi dökerek yakan, ya da kuyruklarına teneke bağlayarak yorgunluktan düşüp ölene kadar koşmalarını seyredip vakit geçiren kimselerdir. İnsan tabiatındaki hunharlığı en canlı ve inandırıcı örnekleri ile ortaya koyarlar.

Bu halk zalimliğinin yanında korkaktır da. K. K. K.⁵ dernekleri kurarak çevreye dehşet saçar, ama bunu ancak kalabalık gruplar halinde ve tanınmazlığın maskesi altında, gece karanlığında yapabilir. Akılsızdır. Kral'la gibi Dük dolandırıcıların halkı çeşitli yollardan aldatarak kolayca kazanç sağlayabilmesi kandırıcıların kurnazlığından çok, kandanların budalalığındandır.

Huckleberry Finn'de kahramanların başına gelen pek çok kötülüğün kökeninde doğal bir tutku olan para hırsı, açgözlülük yatmaktadır. İnsanın bu özelliği eserinin ilk bölümlerinde de belirtilmişti. Huck'ın uzun süre ortalıkta görünmeyen babası çocuğun 6000 doları olduğunu öğrenince birden ortaya çıkar. Miss Watson'un Jim'i ailesinden ayırarak bir köleciye satmak istemesinin nedeni alacağı 800 dolardır. Huck'la Jim'in yolculuğu çeşitli kimselerin para hırsı yüzünden sık sık engellenir. Mrs. Loftis'in kocası Jim için polisin vaat ettiği 300 dolar ödülü almak üzere Jim'in peşine düşer. Fakat asıl on yedinci bölümde salın Kral'la Dük'ün eline geçmesinden sonra Huck'la Jim bu iki dolandırıcının para hırsı yüzünden çok güç bir durumda kalırlar. Dolandırıcılar onların sırtından geçindikten başka, köylülerden para sızdırmak için de onlardan va saldan yararlandıklarından, bir çok tehlikelerle karşılaşmalarına sebep olurlar. Sonunda Jim'i 40 dolar gibi az bir para karşılığında ele verirler.

Eserde para hırsının kötü etkileri hakkında bu yüzeysel yargılardan daha derine giden sorunlar da ortaya atılır. Huck'la Jim yaşayabilmek için önlerine çıkan küçük kazançları dar bir dürüstlük anlayışı yüzünden kaçırmak istemezler. Aralarında anlaşarak sahibinden habersiz "ödünç" alınabilecek şeylerle alınmayacak şeylerin bir listesini yaparlar. Alınmayacak şeylerin listesi çok kısadır. Birinci sırada o mevsimde yetişmeyen bir sebze, ikincide de Huck'ın hiç hoşlanmadığı bir meyva bulunur. İrmakta rasladıkları sahipsiz her şeyi kendilerine mal ettikleri halde, Huck'la Jim eserdeki kişiler arasında en dürüst olanlardandır. Böylece para ve diğer maddesel değerler alanından öteye gidemeyen bir dürüstlüğün ne derece geçerli olduğu sorusu ortaya atılır. Buna örnek olarak bir şeyi sahibinden habersiz almak

5 Ku Klux Klan. Amerikan İç Savaşından sonra kurulan ve beyaz ırkın üstünlüğünü savunan gizli bir örgüt.

zorunda kaldığı zaman yerine parasını bırakmak dürüstlüğü gösteren Tom verilir. Yine Tom köle azat etme oyununda sabırla her türlü çileye katlanmasına karşılık Jim'e bir şeyler borçlu olması gerektiğini düşünerek 40 dolar verir. Ancak bu arada zaten özgür olduğu halde oyun için Jim'e çektiği sıkıntıları, yaşattığı korkulu ve tehlikeli anları hesaba katmaz. Gerçek dürüstlük herhalde Tom'un dürüstlüğü değildir. Dük'ün Jim'i satarak elde ettiği parayla Tom'un zahmetleri için Jim'e ödediği paranın aynı miktarda olması, toplumun en saygıdeğer bir üyesi ile en aşağılık bir üyesinin Zenciye biçtiği fiyatın aynı olduğunu göstermesi bakımından da ilgi çekicidir.

Toplum kurumları, toplumda yaygın romantik kavramlar, çeşitli tipler ve kişiler eserin başından sonuna doğru giderek sertleşen bir tutumla yerilirken kısa bir süre için iki baş kişinin barınağı olan sal, duvarları, kapısı, penceresi, damı, hattâ üzerinde durduğu bir toprak parçası olmayan bir özgürlük simgesidir. Toplumun kalıpları, ön yargıları, romantik kavramlara karşı tutkusu, salda geçersizdir. Huck'la Jim arasında tam bir eşitlik vardır. Mal ve para ortaktır. Zaten gereksinmenin azlığı oranında sahip olma hırsı da azdır. Ancak doğanın içinde yaşayış, ilk on altı bölüm dahil, eserin hiç bir yerinde pastoral bir niteliğe bürünmez. Tersine, ırmak, doğanın kendisinden gelen tehlikelerle doludur. Ancak, Jim'le Huck'ın toplum dışındaki ilkel yaşantıları sayesinde bir takım bilgilerle donanmış olmaları onlara doğanın işaretlerini doğru yorumlayabilmek ve doğa ile başa çıkabilmek olanağını kazandırmıştır.

Yine de saldaki yaşantının sürekli bir durum olması beklenemez. Çok özel ve geçici bazı koşulların bir raslantı sonucunda bir araya gelmesi ile başlayan yolculuk Mississippi'nin denize döküldüğü yerde sona ermek zorundadır. Jim'le Huck'ın bundan sonraki yaşamlarında daha erdemli, ya da daha mutlu olacakları da ileri sürülemez. Twain *Huckleberry Finn ve Tom Sawyer Kızılderiler Arasında*⁶ adını verdiği, ölümünden elli üç yıl sonra yayımlanan bir başka serüvende üç hakramanı yeniden buluşturmuş, yalnız dokuz bölümünü bitirebildiği bu eserde kahramanların gelecekleri konusunda hiç de hayale kapılmadığını açıkça belli etmiştir. Bir önceki eserde ailesinin yanına dönen Jim, güneyde özgür bir Zencinin yaşantısının kölelikten yeğlenmediğini anlamış, bu kez kendi dileği ile çoluk çocuğunu bırakarak Kızılderililerin arasında yaşamak için Huck'la Tom'a katılmıştır. Tom Sawyer'in romantik hayalleri ile vahşi ormana giden üç kahraman, Kızılderililerin hiç de Cooper'in romanlarında gösterildiği gibi kahraman ve erdemli olmadığını öğrenirler. İlkel adam da uyar beyazlar kadar hunhar ve kötü bir yaradılışa sahiptir.

Huckleberry Finn'in on yedinci bölümünden başlayarak Twain'in tutumunda meydana gelen değişikliğin, eserin yayımlandığı 1884 yılından sonra Amerikan edebiyatında yer alan gelişmelerle yakından ilintili olduğu, bölgesel halk edebiyatından gerçekçi edebiyata geçişte bu eserin bir köprü görevini yaptığı böylece anlaşılacaktır.

William Dean Howells'in *The Atlantic* dergisinden yönettiği gerçekçilik akımına giderek daha çok ayak uyduran Mark Twain, 1885 yılında yayımladığı "Fenimore

⁶ *Life*, 20 Ocak, 1969, s. 30-50.

Cooper's Literary Offenses" 7 adlı denemesinde bütün yazarların uyması gereken kuralları sayarken aslında gerçekçiliğin kuramını açıklamaktadır. Twain'e göre Cooper' in on sekizini tanımladığı yirmi iki yazın kuralı şunlardır: Anlatılan hikâyenin bir şey başarması, içindeki her bir olayın hikâyenin tümü için gerekli olması, kişilerin hem gerçek, hem de hikâye için gerekli kişiler olması, konuşmaların bir kişi için eserin başından sonuna kadar tutarlı kalması, gerçek dışı hiç bir şeyin okuyucuya yutturulmağa kalkışılmaması, mucizelerden kaçınılması, okuyucuda iyilere karşı yakınlık, kötülere karşı itme duygusunun uyandırılabilmesi, kişilerin herhangi bir durumda nasıl hareket edeceklerinin önceden bilinebilmesi, söylemek istediklerini tam olarak söylemeleri, kelimelerin yerinde kullanılması, fazlalıkların atılması, gereken ayrıntıların doğru olarak verilmesi, sağlam bir yapı, düzgün bir dilbilgisi, yalın, özlü bir üslûp.

Görülüyor ki yazar yukardaki yazıdan on yıl önce yayımlanan *Huckleberry Finn*'de bu kuralları zaten uygulamaktaydı.

7 *The Shock of Recognition*, Edmund Wilson, ed., New York: Grosset and Dunlap, 1955, Cilt I s. 583-584.

